

Store Gråbrødrestræde 14

Historien om et hus med rødder tilbage til 1875 og om den familie, der i de seneste næsten 100 år ejede og boede i huset

af Birgitte Bruun Wolter

På Østre Kirkegård i Roskilde ligger et gravsted, hvor der på soklen for det hvide kors står: *'Vognmand Jens Peter Frederiksen...'*. Inden monumentet sank lidt ned i jorden, kunne også *'familiegravsted'* læses.

I gravstedet hviler Jens Peter Frederiksen og hans kone, Marie Johansen, samt deres datter, Ingeborg Møller, og hendes mand, Max Møller. Lidt derfra er deres eneste datter, Liszie Bruun Jørgensen, og hendes mand, Ove Bruun Jørgensen, stedt til hvile.

Det er seks af de personer, der gennem næsten hundrede år har beboet huset i Store Gråbrødrestrede 14 i Roskilde.

Denne artikel handler om familien, der i tæt på 100 år ejede og beboede ejendommen.¹

Erhvervelse af huset

Jens Peter Frederiksen gjorde det godt, selv om han umiddelbart kom fra små kår. Han blev født 3. august 1865 i Herslev som søn af Johanne Kirstine Pedersdatter og udlagt barnefader Fritz Jacobsen.²

16. januar 1914 stemplede Roskilde Amtsstue købskontrakten, ifølge hvilken kreaturhandler L.N. Jeppesen solgte Roskilde Bygrunde matr.nr. 25 – Store Gråbrødrestræde 14 til Vognmand Jens Peter Frederiksen. 22. oktober 1914 kunne skødet dateres og tinglyses.³

Huset før J.P. Frederiksens erhvervelse af huset i 1914

Ser man på kort over Roskilde helt tilbage fra *Resens Danske Atlas* fra 1677 og op i tiden, har Gråbrødre Kirkegård aldrig strakt sig helt hen til Hestetorvet langs St. Gråbrødrestræde.⁴

På Ehlers kort fra 1791 udgør den firkantede grund, der i dag er afgrænset af Gråbrødre Kirkegård, St. Gråbrødrestræde og Hestetorvet, grundene med nr. 183 og nr. 184. Kleinsmedemester Poul Larsen Mörck udstykkede i 1859 disse grunde, hvorefter de nuværende matr.nr. 25, 26 og 27 opstod.

Kleinsmedemester Mörck beholdt selv matr.nr. 25 frem til 1871, hvor rebslagermester Søren Lassen fik udlægsskøde på grunden.

Søren Lassen byggede fire år efter et hus, der ifølge brandtaksationen fra 4. oktober var et otte-fags grundmuret hus i én etage med sylt af kampesten og med tegltag. Huset indeholdt tre værelser, en gang med trappe til loftet, et køkken, der var forsynet med komfur, og et spisekammer. Loftet var et gipsloft, væggene var pudsede, og gulvet var et bræddegulv. Skorstenen betjente to kakkelovne.

Hertil kom en latrin på ét fag i bindingsværk med tegltag. Desuden var der et halvtagshus mod syd på tre fag i mur og bindingsværk på de tre sider og mod syd sammenbygget med nabostedet. Taget var belagt med Anholt-tagpap og var indrettet til brændeov. Brandtaksationen oplyser også, at der fandtes et stakit på fem fag med en låge.⁵

Matr.nr. 27 blev i 1875 udstykket, hvorved matrikelnummer 28 opstod. 24. september 1891 solgte boet efter Søren Lassen ejendommen til restauratør L. N. Jeppesen, der fra 1905 og frem til 1914 ejede matr.nr. 25, 26 og 28.⁶

Beskrivelse af huset

Beskrivelsen af det otte-fags hovedhus kan genfindes i opbygningen af det hus, som boet efter Jens Peter Frederiksens barnebarn afhændede pr. 1. januar 2014.

Huset fik i 1955 indlagt træk og slip, hvorved spisekammeret blev reduceret til et skab med udluftning gennem en kanal gennem østgavlen. Fra køkkenet ledte der en dør ud

til haven.⁷ Ved denne dør blev der på et tidspunkt tilføjet en lille grønmalet tilbygning eller vindfang kaldet 'Luden'.

Husets loft blev udstyret med en frontispice, og der var indrettet to beboelsesrum med 'rigtige' døre, samt to mindre rum, hvortil der var adgang gennem to 'pulterkammerdøre'. Dørene på 1. salen havde hængsler og stabler, der havde en anden udformning end dem, der fandtes på døren i stueetagen.

Mellem de to mindre rum var den forbindende dør - en 'rigtig' dør. På loftet var der på et tidspunkt tilknyttet tre kakkelovne til skorstenen. Det kunne ses på de metalplader, der var i henholdsvis de to beboelsesrum og i loftsgangen.

Udhuset med latrinen blev også ændret og fremstod fra før 1944 som en nord-sydgående seks-fags bygning med bindingsværk på de tre sider og med fuldmur mod naboen mod øst, matr.nr. 26. Udhuset var delt i to. I den nordlige del var latrinen med en tremmedør og vaskerummet med gruekedel. Den sydlige del af udbygningen udgjorde et rum. I vestmuren ud mod haven var en dør og to små småsprossede vinduer, og i hjørnet mod vaskerummet stod en brændeovn.

Syd for udhuset var der i første halvdel 1960-erne et grønmalet tremmeskur, der blev brugt til koks og brænde. Skuret blev revet ned, efter der var lagt centralvarme ind i huset i 1968.

Nærmest huset lå en lille form for gårdsplads, og fra denne var der et trin op til passagen langs udhuset. Haven var, mens Jens Peter Frederiksen og Marie levede, præget af runde bede og små græsgange omkring dem og rundt om haven et lavt hvidmalet stakit.⁸ Senere blev dette ændret til et staudebed langs gårdspladsen og et langs passagen. Disse bede indrammede en græsplæne. Mod vestsiden af haven afgrænsede et lille buskads haven op mod kirkegårdsmuren til Gråbrødre Kirkegård.

Ejendommen var mod syd afgrænset af matr.nr. 29 med en bygning, der er blevet kaldt Hestestalden. I den del af haven, der lå op mod Hestestalden, havde Jens Peter Frederiksens familie hønsegård. Da hønsegården blev nedlagt, blev der plantet et par syrener, som Ingeborg og Max fik i sølvbryllupsgave i 1936. Senere blev disse afløst af et par æbletræer.

Huset beboere og deres aktiviteter i Roskilde

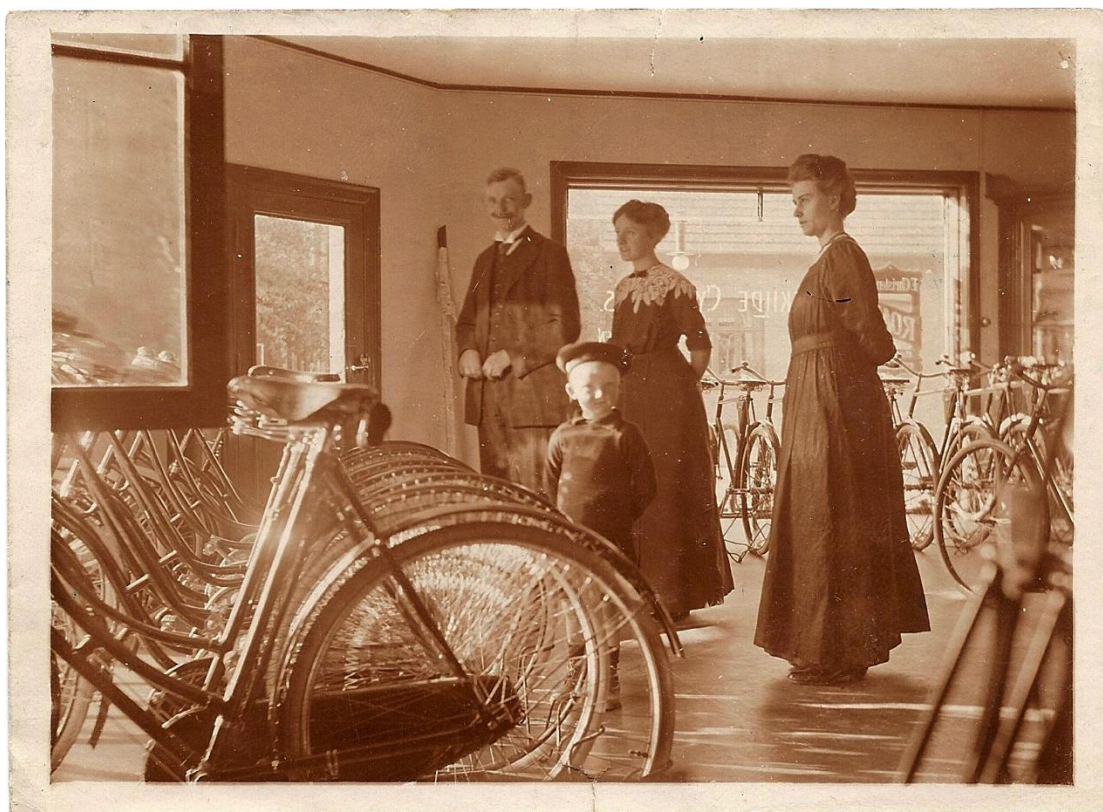
1. generation – Jens Peter Frederiksen og Marie Johansen

Da Jens Peter Frederiksen købte huset i 1914, flyttede han ind med sin hustru, Marie Johansen, født 10. juli 1870 og deres tre børn, datteren Ingeborg født 4. marts 1897 og de to sønner Henrik og Ejnar, der var født henholdsvis 13. september 1898 og 12. januar 1900.

Marie fotograferet uden for køkkendøren i 1918. Bag vinduet er trappen, der fører til 1. sal

Jens Peter Frederiksen fik 3. marts 1894 borgerskab i Roskilde som vognmand.⁹ Han fungerede som vognmand fra Jernbane Hotellet, der frem til 1964 lå på Hestetorvet lige over for banegården og i en bygning med samme alder som banegården.¹⁰ Ved folketællingen i 1916 var Jens Peter Frederiksen desuden registreret som staldforpagter. Ifølge folketællingen var Jens Peter Frederiksen desuden registreret med varigt forringet arbejdsevne.

I 1916 havde Ingeborg kontorplads i Cykelbørsen på hjørnet af Jernbanegade og Køgevej i Roskilde. Her ses hun i butikken yderst til højre

Sønnen Henrik var kusk, og den yngste søn Ejnar var handelselev. Udover familiens fem medlemmer boede landpostbud Ole Petersen på ejendommen som logerende. Som barn havde Ingeborg gået tur med forfatteren Gustav Wied i Roskildes gader, og som hun sagde til mig: *'Gad vide, hvad jeg har fortalt ham, som han har gengivet i sine romaner?'*¹¹

I hele den periode Jens Peter Frederiksen og senere hans enke beboede huset, var der også én eller flere logerende. I 1921 var de to sønner flyttet hjemmefra, Ingeborg boede stadig hjemme, men det sluttede 19. maj 1921. da hun blev gift med Boghandler Max Emanuel Møller født 13. november 1891.¹²

*Jens Peter siddende med sit barnebarn Liszie på knæet og Marie stående med Liszie.
Begge er fotograferet foran udhuset i 1924*

24. februar 1930 døde Jens Peter, og huset blev overtaget af hans enke Marie 20. marts 1930.¹³ Marie boede i huset, hvor der som nævnt også var logerende indtil 1. december 1944, hvor hun flyttede på Roskilde Alderdomshjem.¹⁴ I perioden frem til februar 1945 blev huset gennemgribende renoveret både ude og inde.¹⁵

Tre generationer – Liszie sammen med sin mor, Ingeborg, og sin mormor, Marie, fotograferet på Liszies 16 års fødselsdag, 1. juli 1939. I baggrunden ses huset og udhuset. Desuden er den store rødstensbygning Store Gråbrødrestræde 16 bygget

Udhuset blev dog ikke så omfattende istandsat, at der fortsat kunne bo en lejer deri. 4. januar 1946 modtog Max et brev fra Sundhedskommissionen om, at der var nedlagt forbud mod, at værelset blev benyttet til beboelse. Lejeren fik herefter mulighed for at bo i det 3. værelse på 1. sal.¹⁶

Sønnen Ejnar udvandrede i marts 1924 til Amerika, og blev der til sin død. Henrik forlod også Roskilde, mens datteren Ingeborg blev boende i Roskilde sammen med sin mand, der arbejdede som boghandler i Johs. Bruuns Boghandel, hvor han først blev kompagnon og fra 1. april 1943 eneejer. Da Max kom til Johs. Bruuns Boghandel, lå den på Algade 9, men flyttede til Algade 8 i Dom Apotekets ejendom 1. juli 1923. I 1930-erne og 1940-erne afholdt Johs. Bruuns Boghandel forfatteraftner bl.a. på Hotel Prinsen. Blandt de forfattere, der deltog, var Thit Jensen og Martin A. Hansen.¹⁷

Da begge sønner var flyttet fra Roskilde, og da Marie blev enke, sørgede Ingeborgs mand, Max, for administrationen af ejendommen. I 1946 døde Marie og huset blev overtaget af hendes og Jens Peter Frederiksens tre børn 18. juli 1946.¹⁸

I foråret 1953 døde Henrik Frederiksen, og hans andel af ejendommen blev delt mellem Ejnar og Ingeborg.¹⁹

2. generation – Ingeborg Frederiksen og Max Møller

I perioden fra Marie døde og frem til 1960 var ejendommen lejet ud. I 1960 flyttede 2. generation - Ingeborg og Max fra Provstevænget 4 til Store Gråbrødrestræde 14. De arbejdede begge i boghandlen, hvor de også havde kollektion for Varelotteriet og Landbrugslotteriet. Deres datter, Liszie, hjalp også til i forretningen, dels som ung, hvor hun blev uddannet boghandler i Hemplske Boghandel i Odense og arbejdede i

boghandler i København og et halv år i en boghandel i Bern i Schweiz i 1947, dels i første halvdel af 1960-erne.

Mens Ingeborg og Max boede i huset, var der i stuetagen indrettet med dagligstue og spisesstue mod gade og soveværelse i rummet mod haven.

Efter sigende, har der i en periode været værtshus i ejendommen. Det underbygges af, at Store Gråbrødrestgade 14 har været ejet af en restauratør, men også af, at der i væggen mellem den første stue og køkkenet var et blændet hul, der tidligere kunne have fungeret som serveringslem.

Liszie's fødselsdag 1. juli 1976, Birgitte, Ingeborg, Ove, tre af Liszie's veninder fra Schweiz og Liszie (har taget billedet) spiser jordbær i Ingeborgs dagligstue. Bagved reolen med uret var den blændede serveringslem

Dagligstuen i september 2013, hvor den frilagte serveringslem i mellem dagligstuen og køkkenet ses bagerst til højre

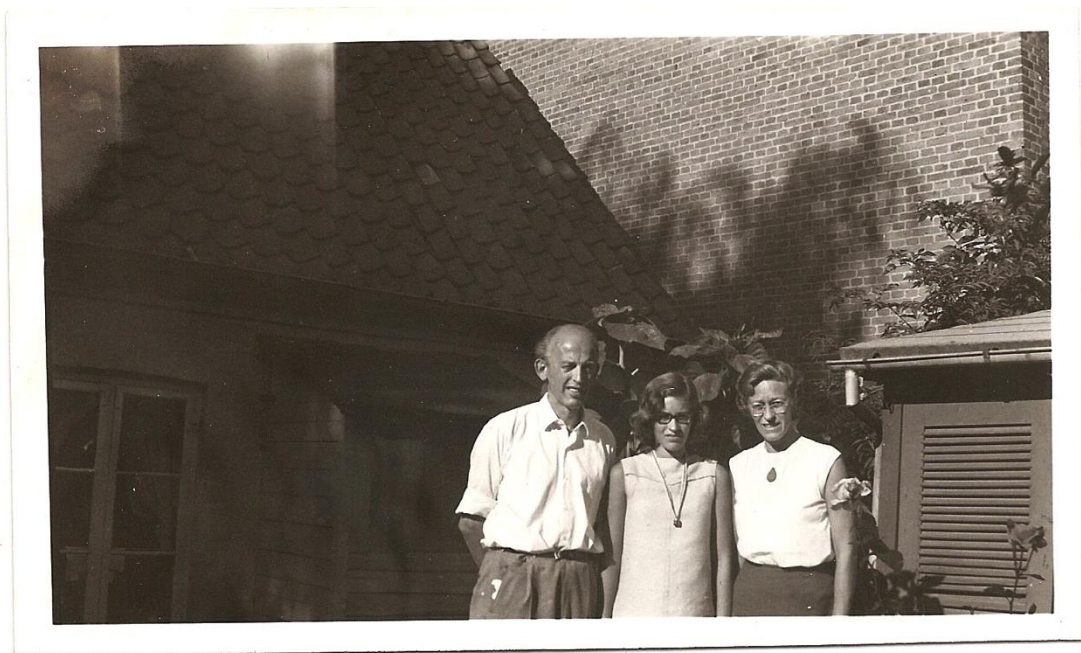
På førstesalen var der gæsteværelse i det første værelse og herreværelse i rummet med frontispicen. De to mindste rum fungerede som pulterkamre.

1. august 1964 døde Max, og Ingeborg lukkede derefter boghandlen, men de to lotterikollektioner beholdt hun frem til slutningen af 1976.²⁰ Det betød, at dagligstuen – det første rum, som man kom ind i fra entreen - i en uges tid hver måned, var omdannet til en lille 'butik', hvor sofabordet stod umiddelbart inden for døren, vinkelret på væggen ud mod gaden, så kunder kom ind til en slags disk. Bag bordet satte Ingeborg sig, når der var kunder, og på bordet lå mapperne med de lodsedler, der skulle fornyes og dem, der var til salg.

3 generationer – Birgitte sammen med sin mor, Liszie, og sin mormor, Ingeborg, fotograferet i 1966 med kirkegårdsmuren ind til Gråbrødre Kirkegård

Ingeborgs bror, Ejnar, havde siden han udvandrede til Amerika været medejer af huset, men ikke bidraget til administration eller vedligeholdelse; så i 1978 købte Ingeborg sin bror ud af huset og solgte det til sin datter Liszie, der var gift med Ove Bruun Jørgensen, som hun havde kendt fra barndommen, da Ove også stammede fra Roskilde. Ove var søn af Stiftsfuldmægtig Sigurd Jørgensen og hans hustru Kristine (f. Bruun). Stiftsfuldmægtigens kontor findes den dag i dag i Palæet til venstre, når man kommer ind af hoveddøren. Oves familie havde siden 1933 boet i Lille Højbrøndstræde 12.

Ove, Birgitte og Liszie fotograferet i 1968 med huset og udhuset i baggrunden. Selv om latrinen for længst var nedlagt, kan tremmedøren stadig ses her. Den blev fjernet, da der senere i 1968 blev lagt oliefor ind i huset

Ove var præst i Undløse-Søndersted sogne syd for Holbæk, og familien boede således i embedsboligen, Undløse Præstegård. Det var derfor tanken, at Store Gråbrødrestræde 14 skulle være deres hjem, når Liszie og Ove gik på pension og måtte forlade embedsboligen.

I 1985 kunne Ingeborg ikke længere bo i huset og flyttede til Omsorgscenter Østergaard i Undløse, hvor hun døde i marts 1989.

Frem til efteråret 1992 blev huset istandsat med bl.a. isolering af gulvet i stueetagen, nyt køkken og badeværelse. Også den lille 'Lude' blev revet ned for at gøre plads til en lidt større tilbygning til opbevaring og for at tjene som køkkenindgang.

3. generation – Liszie Preuss Møller og Ove Bruun Jørgensen

I efteråret flyttede 3. generation - Liszie og Ove så ind i huset efter Oves pensionering. De indrettede sig med dagligstue og spisestue i rummene mod gaden og en hverdagsstue i rummet mod haven, mens soveværelse blev indrettet i det første rum på 1. sal, studereværelse i stuen med frontispicen og et lille gæsteværelse i et af de små pulterrum og et lille arbejdsrum i det andet, hvor et stort nyt vindue var blevet sat i, så lyset fra haven kunne komme ind i de små rum.

Indretningen var præget af bøger. De stammede fra den generelle interesse for bøger hos to generationer boghandlere, hvor en del bøger havde dedikationer fra de forfattere, der havde optrådt til forfatteraftenerne i 1930-er og 1940-erne. Men bogsamlingen bar også præg af de religionshistoriske studier, som Ove havde gennemført.

Liszie og Ove fik dog kun kort tid sammen i huset, idet han døde 16. april 1993.

Liszie boede i huset frem til 2004, hvor hun flyttede til Asterscentret i Roskilde - først på aflastning senere som permanent beboer.

Liszie fortsatte med at eje huset og lejede det med tiden ud til sit barnebarn, Ulrik.

5. generation Ulrik Bruun Wolter

Ulrik startede med at istandsætte haven. I den forbindelse blev kantsten langs staudebedet ved passagen og langs gårdspladsen taget op og vendt. Det viste sig, at der var tale om marmor rendestene. Disse blev nu placeret på samme sted igen, men denne gang, så de kunne tjene deres oprindelige formål.

Den lille gårdplads, der fungerede som terrasse. Da Ingeborg boede i huset var der en lille overdækning op mod kirkegårdsmuren. Til venstre ses de gamle rendestene

Gruekedelen i udhuset blev nedtaget, og senere blev det til istandsættelse af 1. salen med maling i spændende farver. Badeværelset blev desuden udstyret med en ny dør til erstatning af en gammel skydedør.

Under istandsættelsen af 1. salen, hvor Ulrik nedtog gipsplader i det første rum, kom åbningen til det tidligere kakkelovnsrør til syne, og her inde i muren ved skorstenen fandt han et lille brev sammen med en danseindbydelse, dateret Roskilde i september 1904. Indbydelse og brev stammer fra tiden før Jens Peter Frederiksen erhvervede huset. Brevet, der er medtaget af tidens tand og uden synlig datering, er skrevet af en Paula Petersen, der havde tjent hos restauratør Jeppesen, men som på tidspunktet,

hvor brevet blev skrevet, var rejst fra Jeppesen og med adresse i Allehelgensgade nr. 9-12 i Roskilde. Hun skriver til en "Hr. .ensen" (antagelig Jensen) Paula ville gerne tale med den herre hun skrev til og bad ham møde hende i Allehelgensgade eller sende hende et brev.²¹ Hvad formålet med brevet og ønsket om møde var, og om de mødtes, ved vi ikke, men det viser, at der også var plads til forbindelser mellem unge mennesker i begyndelsen af 1900-tallet i huset.

Danseindbydelse og del af brevet fra Paula Petersen Allehelgensgade 9-12 til Hr. .ensen, fundet i skorstenskanal i 2010

Der blev også lagt nyt gulv i stueetagen. I 2010 blev der lagt nyt tag på huset, og gulvene på 1. sal blev afhøvlet i 2011.

Ulrik indrettede sig primært i stueetagen med opholdsstue og studereværelse i de to rum mod gaden og soveværelse i rummet mod haven, mens rummene på 1. sal aldrig blev taget rigtig i brug.

På grund af universitetsstudiet i København valgte Ulrik i 2011 at flytte dertil, og huset blev lejet ud til et par af hans venner.

Lejerne anlagde igen bede i haven og færdiggjorde istandsættelse af gangarealet på 1. sal, mens de klarede deres studier i København og studiejobs.

De indrettede sig på 1. salen med soveværelse og 'walking closet' i de tidligere to små pulterkamre, arbejdsrum i rummet med frontispice og atelier i det første rum på 1. sal. I stueetagen havde de spisestue i rummet mod haven op til køkkenet, mens

rummene ud mod gaden blev anvendt dels som opholdsrum dels som opbevaringsrum.

1. salen med atelieret, hvor Ulrik havde malet væggene i en rødlig efterårsfarve

Udlejning fortsatte, indtil Liszie døde i juli 2013; herefter blev huset solgt til en børnefamilie, der også havde rødder i Roskilde. Familien overtog formelt huset 1. januar 2014 – min familie takkede af efter næsten 100 års ejerskab, hvor fire ud af fem generationer havde boet i huset.

Noter

-
- ¹ En forkortet udgave af denne artikel er udgivet i *Jul i Roskilde 2015*.
- ² Anetavle for Ulrik Christian Bruun Wolter, Ane nr. 30 og dåbsattest.
- ³ Købskontrakt af 16. januar 1914.
- ⁴ Resens kort over Roskilde, 1677; Ehlers kort 1791 og Matrikel Kort 1882-1942.
- ⁵ Analyse foretaget af tidligere museumsinspektør Helge Torm for Ingeborg Max Møller, 1979.
- ⁶ Analyse foretaget af tidligere museumsinspektør Helge Torm for Ingeborg Max Møller, 1979.
- ⁷ Roskilde Byråd, brev til Fru Max Møller og Hr. Ejner Frederiksen i form af trykt formular om kommunegaranti for sparekasselån til installation af W.C. Dateret 18.2.1955.
- ⁸ Foto af Marie Frederiksen på hendes legitimationskort, dateret 17. juli 1944.
- ⁹ Borgerbrev fra Roskilde Kjøbstad, 3. marts 1894.
- ¹⁰ Eva Tønnesen, Billede fra det nu forsvundne Roskilde, s. 16
- ¹¹ Folketælling 1916; Mundtlig fortælling fra Ingeborg Max Møller født Frederiksen.
- ¹² Folketælling 1921, 1925 og 1930; Anetavle for Ulrik Christian Bruun Wolter, Ane nr. 30.
- ¹³ Tingbog, Roskilde Bygrunde nr. 210, 1910 -.
- ¹⁴ Roskilde Social-Udvalg, folkeforsikringskontoret, brev til Marie Frederiksen, dateret 28.11.1944.
- ¹⁵ Faktura, K. Lindeskog, malermester, dateret 12.2.1945, Faktura Smidt Nielsen, Maskinsnedkeri og Savværk, dateret 19.2.1945, Faktura H.C. Byberg, Murermester, dateret 1.2.1945.
- ¹⁶ Roskilde Sundhedskommission brev til Hr. Boghandler Max E. Møller, dateret 4.1.1946, Johs. Bruuns Boghandel, brev til Arrestbetjent Clemmensen dateret 7.1.1946.
- ¹⁷ Et Halvsekel svandt., 1943, Breve til Max Møller fra Thit Jensen.
- ¹⁸ Tingbog, Roskilde Bygrunde nr. 210, 1910 -.
- ¹⁹ Tingbog, Roskilde Bygrunde nr. 210, 1910 -.
- ²⁰ Indkomstopgørelse 1976.
- ²¹ 'Paula brev', Danseindbydelse, Roskilde, i september 1904.